Rusvos spalvos kokliai degti oksidacinėje aplinkoje,. Jie datuojami XVIII a. viduriu. Pakurų angos išlikę ir kitų krosnių vietose, tačiau neišlikę pačių krosnių pamatai.

Archeologinių tyrinėjimų metu Tytuvėnų Bernardinų vienuolyno viduje buvo ištirtas bendras 155,4 m^2 plotas. Dar 58 m^2 tyrinėti prie vienuolyno R ir V fasadų, atliekant pamatų hidroizoliaciją. Bendras tyrinėjimų plotas buvo 213,4 m^2. Archeologiniai tyrinėjimai suteikė naujų duomenų apie vienuolyno vidaus inžinerinius įrenginius ir rekonstrukcijas.

The Tytuvėnai Bernardine monastery

The Tytuvėnai Bernardine monastery (Kelmė District) (Fig. 1) was built in 1614–1639. In the late 17th – mid-18th century the church and monastery were repaired – reconstructed. During 1961–1965 the monastery was repaired and the interior destroyed.

155.4 m^2 were excavated inside the monastery. During the excavation, the level of the floors in the rooms was determined and a rainwater channel for draining water from the monastery's inner courtyard was found (Fig. 3). The location of a former hypocaust-type furnace (Fig. 2) was determined in the refectory. Fragments of former floors and the foundation of a baking oven were found in the kitchen and bakery rooms. On the monastery's first floor the firebox and the location of heating furnaces were established and mid-18th-century stove tile fragments (Fig. 4) were discovered. Sherds of 17th-century household pottery were found in waterproofing the outside of the monastery's foundation. A 15–20 cm layer of grey humus characteristic of a forest had formed at this site prior to the monastery's construction.

Mindaugas Bertašius

Bernardinų vienuolynas ir Šv. Jurgio Kankinio bažnyčia Kaune

2009 m. birželio–rugpjūčio mėnesiais Kauno senamiesčio Šv. Jurgio Kankinio bažnyčios ir bernardinų vienuolyno komplekso teritorijoje, Papilio gatvėje 7–9, Kaune, atlikti archeologiniai tyrimai. Tyrimai susiję su vienuolyno komplekso restauravimo darbais, tad tyrimų vietas lėmė architekto sprendimas ir komunikacijų tinklai (atstatomos galerijos vieta, istorinių paviršių lygio nustatymas, inžinerinių tinklų vietos). Teritorija priklauso mažesniųjų brolių pranciškonų ordinui.

Įvairiomis progomis objekto teritorija yra tyrinėta ir anksčiau. 1986 m. vienuolyno aplinkoje buvo atlikti žvalgomieji archeologiniai tyrimai, kurių metu iškasta 15 perkasų. Tuomet virš įžemio aptiktas XIV–XV a. kultūrinis sluoksnis. Šv. Jurgio bažnyčioje tyrimai pradėti 1991 m., ištirtas 190 m^2 plotas (*ATL 1990 ir 1991 metais*, V., 1992, t. II, p. 7–9). 1994 m. tvarkant grindis atkastas 126 m^2 plotas bažnyčios presbiterijoje, surastos 8 kriptos (*ATL 1994 ir 1995 metais*, V., 1996, p. 213–215). 1995 m. atlikti žvalgomieji archeologiniai tyrimai bernardinų vienuolyno patalpose. Tyrimų metu aptiktas XIV–XIX a. susiformavęs 1,3–1,4 m storio kultūrinis sluoksnis, vienuolyno patalpose atrasti grindų pėdsakai ir suardytų kapų plokščių fragmentai, vidiniame kieme ištirti 3 kapai (*ATL 1994 ir 1995 metais*, V., 1996, p. 215–217). 1996 m. tyrinėta vienuolyno virtuvės patalpa (*ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998, p. 355–357).

1 pav. Neatpažintas bronzinis dirbinys kape 14 prie kairės alkūnės in situ. M. Bertašiaus nuotr.

Fig. 1. An unidentified bronze artefact in situ near the left elbow in grave 14.

2009 m. tyrimo vietos parinktos atsižvelgiant į rengiamą restauravimo projektą. Pagrindinis plotas yra atstatomos vienuolyno galerijos vietoje. Čia ištirtas apie 43 m^2 plotas (perkasos III–VI) (kampuose du nedideli tyrimų plotai buvo iškasti 1995 m.). Taip pat iškasta 14 m^2 dydžio perkasa (perkasa II) numatomo statyti lifto vietoje, tuo pačiu išsiaiškinta jungtis tarp skirtingo laikotarpio pamatų. Dar viena 11 m^2 dydžio perkasa (perkasa I) iškasta vienuolyno kiemo PV kampe, siekiant nustatyti buvusius kiemo paviršius ir vienuolyno pamatą. Dvi 4 m^2 ir 9,6 m^2 dydžio perkasos (perkasos VIII–IX) buvo iškastos kieme, vienuolyno P pusėje (jų vietos parinktos projektuojamos nuotekų siurblinės vietoje ir nuotekų tinklų šulinio trasoje). Nedidelė 3 m^2 perkasa (perkasa VII) iškasta bažnyčios Š pusėje, siekiant nustatyti šventoriaus istorinio paviršiaus pokyčius, patikrinti pamato būklę. Bendras tyrimų plotas sudaro apie 85 m^2.

Tyrimų metu nustatyta, kad teritorijos paviršius XX a. II pusėje ir amžiaus pabaigoje yra gerokai pakitęs. Vienuolyno kieme paviršius nukastas ir pažemintas apie 30 cm. Bažnyčios Š pusėje ir vienuolyno P pusėje aplinkos tvarkymo darbų metu XX a. paviršiai pakelti apie 30–40 cm. Šios priežastys lėmė, kad nustatant istorinių paviršių raidą, galima remtis tik absoliučiais aukščiais. Dabartinis paviršius yra nuo H_{abs} 26,45 m (perkasa IX) iki H_{abs} 27,42 m (perkasa VIII) ar net H_{abs} 27,60 m (perkasa VII) aukščio. Vienuolyno kieme (perkasos I–VI) jis siekia apie H_{abs} 26,73–26,84 m aukštį.

Numatomos atstatyti vienuolyno galerijos vietoje ištirti 32 visiškai išlikę ir apardyti kapai. Dar 3 kapai ištirti nedidelėje perkasoje bažnyčios Š pusėje. Tad iš viso 2009 m. ištirti 35 griautiniai kapai bei 2 kapų likučiai (iš viso 37 kapai). Preliminariai kapai datuojami XVI a. pabaiga – XVII a. I puse. Daugumai kapų įkapės nebūdingos, tik keliuose kapuose rasti gintaro (kapas 10) ir stiklo (kapas 15) karoliai, medalionai su šventųjų reljefais (kapai 13, 14, 23), smulkūs puošnesnių drabužių ar kepurėlės audinio dekoro elementai (kapai 6, 19, 21). Išskirtinės įkapės buvo kape 13 – medinis rožinis ir kape 14 – 105 monetų sauja bei neaiškus bronzinis dirbinys (pav. 1). Kape supilti biloniniai XVII a. I pusės šilingai: Gustavo II Adolfo Vazos švediški šilingai (Rygos miesto kalykla – 1621 m., 1650 m., Rygos valstybinė kalykla – 1651 m.); Kristinos Augustės Vazos šilingai (Rygos valstybinė monetų kalykla – 1654 ar 1656 m.); Frydricho Vilhelmo Prūsijos šilingai – 1654 m.

Kapai III–VI perkasose susitelkę trimis aiškiai išsiskiriančiomis grupėmis. Galima

manyti, kad atskiromis grupėmis laidoti skirtingų šeimų ar giminių atstovai. Vienai grupei (perkasos III–IV) įkapės apskritai nebūdingos, kitos grupės 3 kapuose rasti audinio dekoro likučiai (perkasa V), trečios grupės kapuose aptiktos visos kitos įkapės (perkasa VI), išryškinančios čia palaidotų asmenų galimą religinį ar socialinį išskirtinumą. Mirusieji laidoti karstuose arba susukti į drobulę, kai kuriuose kapuose rasta medžio anglių (kapai 11, 17, 21).

Tyrinėto objekto teritorijoje tik keliose vietose (perkasos I, IV–V) aptikti kultūrinio sluoksnio likučiai, visur kitur susidurta su permaišytu kapų arba supylimų sluoksniu. Įžemį sudaro vientisas gelsvas ar rausvai gelsvas smėlis ir priesmėlis, palaipsniui pereinantis į balsvo žvyro sluoksnį. Išlikęs kultūrinis sluoksnis yra nesudėtingas ir mažai informatyvus. Jis lėtai formavosi gana uždaroje senamiesčio erdvėje, kurioje visą laiką buvo vienuolyno teritorija, o ūkinis ir viešas gyvenimas vyko lėtai ir uždarai. Daugelyje vietų natūraliai klostęsis kultūrinis sluoksnis yra pažeistas XVI–XVII a. laidojant mirusiuosius (perkasos III–VII), perkasant statybų metu (perkasos I, IX) ar įrengiant šiukšlių duobes (perkasa II). Bendras kultūrinio sluoksnio storis yra labai įvairus, svyruoja nuo 0,7 m iki 2,3 m (perkasos II ir IX). Storio skirtumus nulėmė viršutiniai supiltiniai sluoksniai.

Pirminis paviršius yra labai nelygus, nes čia buvo terasos šlaitas. Didesnėje teritorijos dalyje (vienuolyno kiemo II–VI perkasos, VII ir VIII perkasos į Š nuo bažnyčios ir į P nuo vienuolyno) pirminis paviršius, kurį identifikuoja apie 12–15 cm storio pilkšvos smėlingos žemės sluoksnis, yra H_{abs} 25,90–26,50 m gylyje. Jis kyla P pusėn. Tačiau I perkasoje ir ypač IX perkasoje pastebėtas staigus pirminio paviršiaus kritimas iki H_{abs} 25,40 ir 24,15 m. Akivaizdu, kad terasa čia pažemėja apie 1,4–2,3 m. Šis pažemėjimas buvo išnaudotas įrengiant vienuolyno rūsius vienuolyno korpuso PV ir V dalyse.

Apatinė kultūrinio sluoksnio dalis suteikė naujos ir svarbios informacijos apie miesto raidą. Perkasoje I fiksuotas apatinis sluoksnis greičiausiai formavosi X–XIII a. laikotarpiu, o gal ir anksčiau. Tai tamsios žemės su gausiais degėsiais ir akmenimis 12 cm storio sluoksnis. Nors jame nerasta radinių, tačiau perdegusių akmenų gausa liudija čia buvus gyvenvietės sluoksnį (paviršius yra H_{abs} 25,38–25,40 m). Jį nuo viduramžių miesto sluoksnių (XV a.) skiria apie 0,5 cm storio sąnašinio priemolio sluoksnis. Tuo tarpu kitose perkasose fiksuota visai kitokia įžemio struktūra (aukštai iškylantys geologiniai žvyro sluoksniai), o pirminis paviršius gerokai skiriasi – niekur nerasta tokio ryškaus pirmo bei antro paviršinio sluoksnio, kokie aptikti perkasoje I.

Nesuardytame kultūriniame sluoksnyje radinių beveik neaptikta. Supiltiniuose sluoksniuose ir ypač kapų užpylime buvo daug viduramžių laikotarpiui būdingų statybinių medžiagų likučių – paprastų ir profiliuotų plytų, grindų plytelių, langų stiklo gabalėlių, spėjamos marmurinės krikštyklos dalis, geležinių tvirtinimo kabių, metalo šlako gabalėlių. Šie radiniai nepadeda datuoti, tačiau suteikia papildomos informacijos apie pastatų įrangą. II perkasoje, duobėje surinkta daug XIX a. būdingos buitinės medžiagos. Tik charakteringiausi radiniai buvo inventorinti, kiti kaip masinė medžiaga užkasti objekte.

Kai kuriose perkasose (perkasos I, II, V, VII) nustatyti istoriniai statybų paviršiai. Paaiškėjo, kad pradedant statyti bažnyčią, teritorijoje paviršius buvo H_{abs} 25,96–26,0 m aukš-

tyje. Pastačius bažnyčią paviršius buvo išlygintas ir pakeltas, spėjama iki H_{abs} 26,35–26,95 m (aukščiau būta bažnyčios Š pusėje). Tuo tarpu vidinė galerija statyta vėliau, manoma, kad tuo metu kieme (galerijos vietoje) paviršius buvo apie H_{abs} 26,33 m. Kiek laiko praėjo nuo bažnyčios pastatymo iki galerijos statybos, neaišku.

The Bernardine monastery and the Church of St. George the Martyr in Kaunas

In 2009 85 m^2 was excavated in 3–15 m^2 trenches in the vicinity of Kaunas's Church and monastery of St. George. During the investigation, 35 complete graves and the remains of 2 graves (a total of 37 graves) were discovered. The graves were preliminarily dated to the late 16th – first half of the 17th century. The graves were not characterised by grave goods but several graves contained amber (grave 10) and glass (grave 15) beads, medallions with images of saints (graves 13, 14, and 23), small fabric decorative elements of more ornate clothing or hats (graves 6, 19, and 21). Grave 13 contained a wooden rose and grave 14 bronze artefacts and 105 billon shillings from the first half of the 17th century (Fig. 1). The individuals had been buried in coffins or wound in a sheet. Some of the graves contained charcoal (graves 11, 17 and 21).

On the basis of the cultural layer, which was not very complex and did not yield much information, the historical ground surfaces around the structures managed to be determined. The lower level discovered in trench I was probably formed during the 10th–13th centuries. When the church began to be built, the ground surface was H_{abs} 25.96–26.0 m. After construction was completed, the surface was levelled and raised to H_{abs} 26.35–26.95 m. The sudden change in the initial surface to H_{abs} 25.40 and 24.15 m that is visible in trenches I and IX shows that a terrace was lowered here by about 1.4–2.3 m. This lowering was used in creating the basements in the SW and W parts of the monastery building.

Donatas Butkus

Kretingalės evangelikų liuteronų bažnyčios aplinka

2009 m. lapkričio mėnesį buvo atlikti archeologiniai žvalgomieji tyrimai Kretingalės evangelikų liuteronų bažnyčios (S531, unikalus kodas 16029) paminklinėje teritorijoje (Klaipėdos r.). Archeologinių žvalgomųjų tyrimų tikslas buvo nustatyti buvusio šventoriaus tvoros pamatų vietą.

Kretingalės evangelikų liuteronų bažnyčios pastatas yra Kretingalės miestelio centre, plento Kretinga–Klaipėda R pusėje. Šventorius susiformavo XVII a. viduryje, mūrinė bažnyčia pastatyta 1740 m. (žr. Genienė Z., Valančiūtė J., Kretingalės gyvenvietės senoji dalis. Istoriniai tyrimai, Klaipėda, 1996 m., *UAB Restauravimo centro archyvas*, f. 2, b. 1570, p. 1). Istorinių tyrimų autorės rėmėsi archeologo R. Sprainaičio išvadomis, padarytomis po 1992 m. atliktų Kretingalės evangelikų liuteronų bažnyčios archeologinių žvalgomųjų tyrinėjimų. Pastato viduje rasta žmonių palaidojimų iš XVII ir XVIII a., o „istoriniuose šaltiniuose minima ankstesnioji (medinė) bažnyčia buvo šioje pat vietoje" kaip ir 1740 m. statyta mūrinė bažnyčia (žr. Sprainaitis R., Kretingalės bažnyčia Klaipėdos raj. Žvalgomųjų archeologinių tyrimų I etapas, Klaipėda,